

Van de redactie

De vergelijkende literatuur-, taal- en cultuurwetenschap betekent een grote uitdaging voor beoefenaars van de neerlandistiek. Het opent mogelijkheden om aspecten van kunstwerken, teksten, en geschiedenissen, uit eenzelfde of verschillende talen en culturen met elkaar in verband te brengen; ook hun contexten kunnen naast elkaar gelegd worden. Niet alleen overeenkomsten en parallellen, maar juist ook verschillen kunnen bij een dergelijke benadering aan het licht gebracht worden. Vergelijken leidt zodoende tot het zichtbaar maken van niet eerder opgemerkte patronen op letterkundig, taalkundig en cultureel gebied.

Literaire comparistiek

Binnen de literatuurwetenschap richten onderzoekers zich op parallellen en verschillen in thematiek, motieven, stijl, personages, ruimte, tijd, handeling, genres, in verschillende teksten. Dit onderzoek kan uitgevoerd worden op grond van Nederlandstalige teksten uit eenzelfde of verschillende periodes of van Nederlandstalige en niet-Nederlandstalige literaire werken. De invloed van buitenlandse auteurs en teksten op de Nederlandstalige literatuur, en omgekeerd de invloed van Nederlandstalige schrijvers op schrijvers in andere landen vormen eveneens een vruchtbaar veld van onderzoek. Dit geldt ook voor onderzoek naar de receptie van Nederlandstalige auteurs buiten Vlaanderen en Nederland, evenals de receptie van buitenlandse literatuur in de Lage Landen. De keuzerijkdom biedt letterkundigen, individueel en in groepsverband, een onuitputtelijk arsenaal dat verscherping van inzicht mogelijk maakt omtrent culturele denkpatronen in verleden en heden.

Literatuur blijkt steeds te ontstaan en te functioneren in relatie tot andere teksten. Men ziet het als een uitdaging de voorgangers in het eigen werk te integreren. Dat is van alle tijden en plaatsen. Als in een tekst de omvormingen en verwerkingen van andere teksten hebben plaats gevonden, spreekt men van intertekstualiteit. Bij het onderzoek is het overigens niet alleen belangrijk welke elementen uit de oude tekst in een bepaalde vorm in de nieuwe tekst voorkomen, maar ook welke terzijde worden gelaten.

Een belangrijk uitgangspunt van de literaire comparistiek is dat geen enkele tekst een op zichzelf staand gegeven is, maar steeds het product van een auteur die deel uitmaakt van een historische context. De aanname is bovendien dat literatuur niet alleen is ingebed in en afhankelijk van de maatschappelijke constellatie waarin die wordt voortgebracht, maar tevens de samenleving voedt door vernieuwing die inherent is aan elke vorm van kunst. De inzet van de

comparistisch kan dientengevolge ook een gepolitiseerde vorm van letterkundige studie zijn. Het is tekenend dat maatschappijkritische tekstanalyses - zoals in gender-/queerstudies en postkoloniale studies - vaak met behulp van comparatistische methodes worden verricht.

Taalkundige comparistiek

Er is in de negentiende eeuw door taalkundigen in heel Europa uitmuntend werk verricht op het terrein van de vergelijkende taalwetenschap. Deze betrof de groei en ontwikkeling van talen. Met uiterst nauwgezette methodes van onderzoek wist men fundamentele taalhistorische fenomenen te beschrijven. De uitkomst was de stamboomtheorie, waarin de relaties tussen vele Euro-Aziatische talen als historisch verbonden werden beschreven. Klankwetten bleken een vaak doorslaggevende rol te hebben gespeeld in de ontwikkeling en separatie van talen. In de twintigste eeuw sloeg de belangstelling om. Taalgeschiedenis was niet langer het centrale object van onderzoek. De belangstelling kwam veel meer te liggen op de synchrone taalstructuur.

Het taalkundig onderzoek richt zich tegenwoordig in het bijzonder op het fundamentele probleem van de manier waarop talen zijn gerelateerd aan menselijke cultuur en kennis. Men neemt als uitgangspunt dat taal is verankerd in de sociale en culturele realiteit van de taalgebruikers en dat deze sociale en culturele kennis noodzakelijkerwijs is verstrengeld met de cognitieve structuren die de matrix vormen voor taalkundige kennis. De structuren van de taal, zo neemt men aan, reflecteren en vormen meer algemene cognitieve structuren, universeel of cultuurspecifiek, in een dynamische wisselwerking tot stand gebracht door het *gebruik* van taal: gebruikers van verschillende talige structuren laten verschillen zien in de manier waarop zij kennisdomeinen conceptualiseren. De nadruk komt te liggen op onderzoek naar de wijze waarop taal is ingebed in een specifieke context. Taal is immers het voornaamste medium voor sociale actie die verschillende vormen van organisatie, die wij culturen noemen, tot stand brengt. Eveneens dient taal als medium van psychologische representatie, waardoor gedachtevormen kunnen worden uitgedrukt.

Het zijn de taalkundigen Edward Sapir en Benjamin Lee Whorf geweest die in de jaren dertig van de vorige eeuw de mogelijkheid van een enkelvoudige ideale relatie van taal tot werkelijkheid ter discussie stelden. De zogenoemde Sapir/Whorf-hypothese stelt dat waarneming en voorstelling van de werkelijkheid afhankelijk zijn van de taal waarover iemand beschikt. Daarmee vervalt de vooronderstelling dat onze conceptualisatie een eenduidige realiteit in taal uitdrukt. Inmiddels wordt er fundamenteel onderzoek verricht naar de manier waarop taal het denken beïnvloedt. Men gaat er hierbij van uit dat elke taal een specifieke wijze van uitdrukken heeft. De vraag is dan welke eigenschappen van een taal gevolgen hebben voor denkpatronen omtrent de werkelijkheid. Hierin onderscheidt men telkens twee aspecten. Een taal belichaamt enerzijds een

specifieke *interpretatie* van de werkelijkheid, anderzijds kunnen dergelijke talige interpretaties het denken over de werkelijkheid beïnvloeden. Vanuit deze visie is er recent menig onderzoek geïnitieerd, hetgeen heeft geleid tot een herleving van de belangstelling voor vergelijkend taalkundig onderzoek (*comparative linguistic research*).

Taal blijkt een fundamentele rol te spelen in de productie van culturele en mentale diversiteit. Door middel van de taal past de mens zich aan aan de samenleving waarvan zij of hij deel uitmaakt. De uitdrukkingsvormen van taalgemeenschappen laten weliswaar steeds een min of meer bestendig patroon van symbolische representatie zien, maar zij kunnen in hoge mate van elkaar verschillen. Een bekend voorbeeld is de naamgeving van 'sneeuw'. In taalgemeenschappen dicht bij de Noordpool ontbreekt het algemene begrip. Men beschikt daarentegen over diverse woorden die verschillende verschijningsvormen van sneeuw benoemen. Dit betekent dat de werkelijkheid van deze vorm van neerslag verschillend ervaren wordt, afhankelijk van de taalgemeenschap. Dergelijke studies aangaande linguïstische relativiteit maken de weg vrij voor de bestudering van de relaties tussen taal, cultuur en de menselijke geest.

Vertaalkunde

De contrastieve linguïstiek heeft een gemeenschappelijk domein met vertaalstudies. Beide onderzoeken en beschrijven de overeenkomsten en verschillen tussen twee of meer talen door systematische vergelijking. Kennis van de resultaten van comparatieve onderzoeken kunnen bij het vertalen momenten van reflectie tot stand brengen of bevorderen. De overzetting van een tekst van de ene taal in de andere betekent altijd een transmissie van een wereldbeschouwelijke, culturele representatie vanuit de ene maatschappelijke constellatie naar de andere. En dit geschiedt door het medium taal dat in beide teksten afhankelijk is van het wereldbeeld of de wereldbeelden van een specifieke taalgemeenschap. Vertaalanalyse en -kritiek kan zowel worden toegepast op Nederlandstalig werk in willekeurig welke andere taal als op vertalingen in het Nederlands.

Cultureel-historische comparistiek

Literatuur ontstaat steeds in dialoog met andere vormen van cultuurexpressie, binnen de context van een bepaalde politiek-maatschappelijke constellatie. Schilderijen kunnen dichters inspireren, teksten kunnen een bron vormen voor beeldend kunstenaars; filosofen kunnen hun wereldvisie verwoorden vanuit hun literaire leeservaringen, literaire schrijvers doen inspiratie op uit filosofische betogen. Ook de filmindustrie en de sociale media vinden hun weerslag in de literatuur en vice versa. Het is een verworvenheid van de comparistiek dat

wetenschappers de reikwijdte van hun veld van onderzoek dan ook steeds hebben vergroot. Dit betekent dat er verbindingen kunnen worden gelegd tussen verschillende vormen van kunst. Deze kennis van culturele productie kan de basis vormen voor vergelijkend onderzoek naar historische verschillen en overeenkomsten tussen verschillende periodes binnen één bepaalde cultuur- of taalgemeenschap, maar ook ingezet worden bij benaderingen van onderscheiden talige of nationale culturen. In het Nederlandstalige domein betekent dit echter ook dat onderzoek naar de ontwikkeling van taal en literatuur gezien kan worden in relatie tot de landen waar het Nederlands als voertaal gebruikt wordt. Vanuit dit perspectief zal het Nederlands in België, Suriname of Nederland aan verschillende ontwikkelingen onderhevig zijn die door comparatief onderzoek kunnen worden beschreven.

Comparatieve neerlandistiek

De gerechtvaardigde eis dat comparatisten en vertalers, zodra ze de grenzen van een specifiek taalgebied overschrijden, grondige kennis moeten hebben van de taalgebieden die zij in hun werk met elkaar verbinden, maakt van de internationale taal- en cultuurstudie het meest geschikte referentiekader. Dit geldt dientengevolge ook voor de internationale neerlandistiek. Onderzoekers die werkzaam zijn in het internationale domein beheersen vanuit hun moedertaal en -cultuur een bepaald terrein, terwijl zij tevens door hun studie grondig zijn ingewerkt in de taal en cultuur van de Lage Landen.

Het is vanuit deze visie dat CN, tijdschrift voor comparatieve neerlandistiek, is opgericht buiten het Nederlands taalgebied. Het zijn de internationale neerlandici die elk vanuit hun eigen achtergrond, gecombineerd met hun vakkennis van de Nederlandstalige taal en cultuur, specifiek onderzoek kunnen verrichten en daarover kunnen rapporteren aan vakgenoten uit andere taalgemeenschappen. De artikelen die de redactie voor ogen staan, zouden moeten bijdragen aan de contextualisering van de verschillende cultuurproducten en reflectie bieden op zowel de Nederlandstalige als de niet-Nederlandstalige cultuur, taal, literatuur en geschiedenis vanuit een pluriform perspectief. Aangezien de studie Nederlands in landen over de gehele wereld wordt aangeboden kan CN uitgroeien tot een wereldwijd web van comparistiek.